

**ERAÜLIKOOLID *versus* AVALIK ÕIGUSLIKUD
ÜLIKOOLID**

Annotatsioon

Antud essees autor toob välja kaks erinevat nägemust hariduses. Arutleb eraülikoolide ja avalik-õiguslike õppeasutuste negatiivsete ja positiivsete külgede üle, võrreldes nende majanduslikke võimalusi ja riske, üliõpilaste ning tööandjate suhtumist. Lõpuks jõuab autor järeldusele, et pole tähtis, mil viisil on haridus omandatud, peamine on, et see oleks kõrgetasemeline, sest hästi haritud inimese on riigile väärtus omaette.

Eraülikoolid ja avalik-õiguslikud õppeasutused

Haridus on läbi ajaloo olnud väheste privileeg. Hariduse järele tekkis vajadus alles ühiskondliku eluvormi tekkega, kus inimeste valitsemiseks tuli luua organisatsioon. Masside harimise vajadus tekkis aga alles koos kodanliku riigi ideega ja demokraatliku elukorraldusega, sest demokraatlikku riigisüsteemi ei saa luua ilma haritud, mõtleivate inimesteta. Et tagada ühiskonnas teatud haridustase, ongi sisse seatud koolikohustus (9 klassi või kuni 17 aastaseks saamiseni). Pärast 9. klassi lõpetamist on vajalik teha otsus oma edasise elu kohta; kas minna kohe tööle, õppida edasi kutsekoolis või keskkoolis? Kui siis otsus saab tehtud keskkooli kasuks, siis loogilise järgmise etappina järgneb ülikool. Iseasi, kas kõik ülikooli tahtjad sinna ka saavad. Paratamatult peavad osad minema kutsekooli või tööle.

Vastavalt sellele, milline kõrghariduse vorm on ühiskonnas eelistatud, võib määratleda kahte nägemust. Esimene, vaskpoolne, leiab, et kõigile tuleb luua võrdsed võimalused ja kõik peavad olema võrdsed, see aga tähendab, et rumalamate, vaimselt vähem võimekate peale kulutatakse rohkem raha, et tuua neid samale tasemele nn. "targematega". Teine, parempoolne, on aga seisukohal, et olemasolevad vahendid tuleb kasutada võimalikult efektiivselt. Seega riik maksab ainult nende hariduse eest, kes on võimekad ja tahavad õppida. Teised, kes tahavad ka õppida, kuid pole nii võimekad peavad maksma ise oma hariduse eest.

Kõrgkoolid võib laias laastus jagada kaheks: avalik-õiguslikud (riiklikud) ülikoolid ja erakõrgkoolid. Mis on aga riiklike kõrgkoolide eelisteks erakõrgkoolide ees ja vastupidi ning millist neist eelistada?

Ühest vastust küsimuse teisele poolele kindlasti olemas pole. Valiku olemasolu on suurel määral siiski majanduslikest võimalustest. Nõnda, kui pole ikkagi isegi õppelaenu võtmise korral erahariduse eest maksta võimalik (õppemaks on paljudel erialadel üle 15 000), siis kukub see võimalus ära ja valida tuleb riiklike ülikoolide vahel.

Niisiis suurimaks plussiks tundub riiklikel eraülikoolide ees olevat võimalus õppida tasuta. Tasuta muidugi selles mõttes, et noor ise ega ka tema vanemad ei maksa otseselt tasu õppimise eest, seda teeb riik, aga riigi raha omakorda koguneb ju kõigi maksumaksjate maksudest.

Ka eraülikoolide ja avalik-õiguslike ülikoolide majanduslikud võimalused on erinevad. Avalik-õiguslike ülikoolide õppejõudude palgatase on võrreldes eraharidusasutuste omadega märgatavalt madalam, mistõttu mõnedki on sunnitud otsima tasuvamat töökohta ja seda sageli eraharidussüsteemis. Seetõttu võib riiklikes ülikoolides tekkida probleeme antava hariduse mõningase kvaliteedi langusega. Erahariduses sellist probleemi ei eksisteeri, kusjuures palju õppejõude on paralleelselt tegevad nii riiklikus kui erahariduslikus õppeasutuses.

Kuni viimase ajani eraülikoolid ei pidanud investeerima teadusesse ning olid vabad bürokraatlikest kulutustest. Nad on siiani haaranud prestiižsõid ja nõutavad (populaarsed) erialad. Tänapäevaks on siiski juba vastu võetud seadus, mis seab nii riiklikele kui ka eraülikoolidele nõuded teadustöö arenguks, doktorikraadi kaitsmiseks. Sellised nõuded ka erakõrgkoolidele nõuavad täiendavaid investeeringuid ja võivad teatud momendil tekitada tõsisemaid majanduslikke raskuseid.

Eraülikool on kellegi äriplaneerimine, millega kaasas käib oht, et kui ei majandata säästlikult, kui investeeritakse riskantsetesse projektidesse või kui omanik ajab segamini isikliku ja firma rahakoti, võib eraülikooli tabada pankrot. Sellised kahetsväärseid juhtumeid on ka Eestis olnud. Täna on kõikidel suus Concordia. Mida peab tegema tudeng, kes on hambad ristinud maksnud kooliraha teadmises, et nelja aasta pärast on tal Concordia diplom ja ka tasemel haridus, kui ta saab teada, et ülikool võib lõpetada oma eksisteerimise seoses pankrotiga? Muidugi võib öelda, et ise tead, millega riskid kui astud eraülikooli. Samas ei ole värskel keskkooli lõpetanud teadmisi ega kogemusi hindamiseks sellise riski suurust. Mõjutab reklaam ja väline sära. See, kes on omanikud ja kui suur on nende ring, kuhu nad kulutavad õppemaksudena teeninud raha, kas nad täidavad riigi ees kohustusi, kas nad võtavad laene ja kuhu selle investeerivad - kõik see jääb kuhugi varju, sellest ei räägita ja selle kohta ei osata ka küsida. Küsimus, kes vastutab tudengi ees, tekitab siis, kui kuri on karjas. Ja täna tundub, et vastust ei olegi. Riik vastutab selle eest, et õppekavad vastaksid seaduses ettenähtule, aga maksumaksja raha eest eraülikoolide võlgu kinni ei maksta. Tudengitel jääb ainult loota, et tuleks uus investor, kes firma jalule aitaks, muidu ... See on siis tasulise erakõrgkooli kõige mustem ja suurem probleem.

Ja siit tuleneb ka riikliku ülikooli suurim pluss tasuta hariduse kõrval, see turvalisus ja kindlus selles, et kui ma ise olen tubli ja õpin, siis saan ka seda kinnitava diplomi.

Kui nüüd minna edasi hariduse juurde, siis on levinud ka arvamus, et eraharidus on nõrgema tasemega, kuna sinna pääseb kergema vaevaga sisse, sest maksujõulisi üliõpilasi on suhteliselt vähe. Samal ajal kui riiklikesse kõrgematesse õppeasutustesse on tohtud konkursid ja sõelutakse välja parimad. Samas aga võiks ju hariduse eest makstav summa motiveerida õpilast võimalikult hästi õppima ja õigeaegselt lõpetama, ühesõnaga võtta maksimum oma õpingutest. Riiklikus kõrgkoolis tasuta kohtadel õppijad (ei saa öelda, et kõik, kuid siiski osa) võtavad asja lõdvemalt: kõikidesse loengutesse paratamatult ei jõua, kuna hommikul tahaks magada, kui esimese korraga eksmaif ära ei tee, siis saab ju järeleksamit sooritada jne.. Kuid ka see pidu sai riiklike ülikoolide tudengitel otsa – alates sellest aastast tuleb tasuta õpingutega lõpule jõuda nominaalaja jooksul. Üle nominaalaja õppimine läheb tasuliseks.

Erakõrgkoolide suurimaks üheks puuduseks värsketel lõpetanud poolt on see, et paljud töötajad ei pea kahjuks erakõrgkoolide

diplomit samaväärseks riiklike ülikoolide diplomiga. Vestlusele kutsutakse tööandja juurde pingereas, kus eesotsas on riiklikud kõrgkoolide lõpetajad. Tööle eelistatakse võtta ikka teada, tuntud riiklike koolide lõpetajaid. Üks põhjus sellele võib olla, et olles ise lõpetanud riikliku kooli, usaldatakse selle hariduse taset. Paljude eraülikoolide puhul pole aga teada, kas riik üldse tunnustab nende diplomit ning osade tööandjate hinges kripeldab kahtlus, äkki ikkagi on see diplom "ostetud". Tegelikuses ei tohiks diplom suurt midagi määrata, peaksid ju lugema teadmised ja oskused. Aga oleks ju võimatu nõuda ühelt tööandjalt, et see teeks juba tööintervjuu käigus selgeks nende teadmiste ja oskuste hulga. Nõnda selgub tegelikuses diplomi õige väärtus alles töötades.

Eesti üheks peamiseks ressurrssiks on haritud inimesed, seetõttu peaks arendama meie haridust kõrgetasemelisemaks ja haridussüsteemi paremaks. Olgu see siis kas tasuliseks või riigi poolt finantseeritavaks, aga igal juhul sellisel viisil, et ka väiksemate majanduslike võimalustega, targad ja õpihimulised noored saaksid õppida ja ennast harida. Vahet ei tohiks see juures olla, kust nad pärit on, kas pealinnast või Lõuna-Eesti külast.

Võib öelda, et eestlane pole harjunud eraharidusega, sellest võib ka tuleneda autori silmis mõnel määral negatiivne hoiak. Tänapäeval, kus kõrghariduse omandamine on muutunud eriti populaarseks ja vajalikuks (enamikul juhtudel eduka tuleviku eelduseks, kuigi kindlasti leidub ka erandeid), ei suuda riik paratamatult kõigi tahtjate hariduse eest tasuda. Seetõttu peavad osad meist selleks oma või siis ka vanemate rahakotti kergitama. Olgu haridus omandatud riigi või oma rahadega (kui see on kõrgetasemeline), väärtuseks on ta nii või teisiti ikka.

Kasutatud kirjandus

[1] Tammert, Paul. "Tasuta haridus on väärtuseta haridus."
Postimees 07.08.1997

[2] Kubo, Märt. "Haridus on alati väärtus." Postimees 12.07.1997